

УДК 81'25:811.111=81.161.1'2

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-210-32>

ЗАСТОСУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ОПОВІДАННЯ «ГОЛУБИЙ КАРБУНКУЛ» А.К. ДОЙЛА

GRAMMATICAL TRANSFORMATIONS APPLICATION IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF "THE ADVENTURE OF THE BLUE CARBUNCLE" BY A.C. DOYLE

Остапенко С.А.,

orcid.org/0000-0002-3915-4854

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземної філології,

українознавства та соціально-правових дисциплін

Донецького національного університету економіки і торгівлі

імені Михайла Туган-Барановського

Герасименко О.Ю.,

orcid.org/0000-0002-0539-1165

доктор філософії, асистент кафедри іноземної філології,

українознавства та соціально-правових дисциплін

Донецького національного університету економіки та торгівлі

імені Михайла Туган-Барановського

Запропонована наукова стаття має на меті здійснити компаративний аналіз оповідання Артура Конан Дойла «Голубий карбункул» англійською та українською мовами та проаналізувати застосування граматичних перекладацьких трансформацій як засобу досягнення адекватності перекладу художнього твору. Задля досягнення поставленої мети автори застосовують наступні методи дослідження: аналізу та узагальнення наукової літератури з проблем перекладацьких трансформацій; теоретичного узагальнення, контекстуального та зіставного аналізу; порівняльний, описовий та аналітичний методи.

Аналізу показав, що в більшості випадків трансформації, використані М. Дмитренком у процесі перекладу «Голубого карбункула» Артура Конан Дойла, виправдані. Перекладач застосовує всі види граматичних трансформацій: найбільш вживана граматична трансформація поділу використовувалась при перекладі складних речень, неособових форм дієслова, іменникових конструкцій задля полегшення сприйняття інформації; зміну порядку слів застосовано при перекладі пасивних конструкцій, питальних речень, конструкцій з прямою мовою, щоб наблизити переклад до правил синтаксису та узусу української мови; до інтеграції М. Дмитренко вдається задля спрощення висловів, щоб зробити їх більш лаконічними; найменш вживаною граматичною трансформацією синтаксичного рівня була компенсація, за допомогою якої втрата значення в одній частині речення компенсувалася в іншій його частині; транспозиція частин мови представлена в перекладі оповідання «Голубий карбункул» усіма різновидами: субстантивацією, вербалізацією, ад'ективацією, адвербалізацією та прономіналізацією; при перекладі словосполучень із іменником у присвійному відмінку та іменникових сполучень було застосовано пермутацію. Але здебільшого трансформації носили комплексний характер: задля досягнення адекватності – головної мети перекладу – перекладач застосовував декілька трансформацій одночасно і, як було зазначено, – синтаксичного і морфологічного рівня.

Ключові слова: трансформація, поділ, інтеграція, компенсація, транспозиція, пермутація, зміна порядку слів.

The scientific article aims to carry out a comparative analysis of Arthur Conan Doyle's story "The Adventure of the Blue Carbuncle" in English and Ukrainian and to analyze the grammatical transformations application as a means of achieving the adequacy of fiction translation To achieve the goal, the authors apply the following research methods: analysis and generalization of scientific literature on the problems of translation transformations; theoretical generalization, contextual and comparative analysis; comparative, descriptive and analytical methods.

The analysis shows that in most cases the transformations applied by M. Dmytrenko in the process of translating "The Adventure of the Blue Carbuncle" are justified. The translator uses all types of grammatical transformations: the most used transformation of partitioning is used when translating complex sentences, non-finite verb forms, noun constructions to facilitate the perception of information; replacement is applied when translating passive constructions, interrogative sentences, constructions with reported speech in order to bring the translation closer to the rules of syntax and norms of the Ukrainian language; M. Dmytrenko resorts to integration in order to simplify expressions to make them more concise; the least used grammatical transformation of the syntactic level is compensation, by means of which the loss of meaning in one part of the sentence is compensated for in another part of it; transposition is presented in the translation of the story in all its types: substantivation, verbalization, adjectivation, adverbialization, and pronominalization; when translating nouns in the possessive case and noun combinations, permutation is applied. But for the most part, the transformations are of a complex nature: in order to achieve adequacy – the main goal of translation – the translator applies several transformations at the same time both at the syntactic and morphological level.

Key words: transformation, partitioning, integration, compensation, transposition, permutation, replacement.

Постановка проблеми. Переклад художньої літератури – творчий процес. Оскільки форма та зміст художнього твору перебувають у нерозривній діалектичній єдності, найважливішим завданням художнього перекладу є збереження цієї єдності. [1] Перекладач повинен не тільки правильно відтворити ідеї автора оригіналу, а й відобразити спосіб художнього втілення цих ідей, передати образність оригіналу з не меншою силою, ніж це зробив автор. Звідси пильна увага перекладача художнього твору до його семантики та стилістики.

У перекладознавстві зазначають, що об'єктом перекладу є конкретний твір, на основі якого створюється інший твір іншою мовою (цільовий текст). Досягнення «адекватності перекладу» вимагає від перекладача виконання численних і якісних міжмовних змін – так званих перекладацьких трансформацій – для того, щоб текст перекладу міг передавати всю інформацію, що міститься в оригінальному тексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес до проблеми перекладацьких трансформацій з боку лінгвістів та їхнє всебічне вивчення є у курсі теорії і практики перекладу вже традиційними. Такі лінгвісти, як А. Гудманян, В. Карабан, О. Кондратьєва, Л. Науменко та А. Гордєєва, О. Приймачок, Н. Проценко, О. Селіванова, І. Сіняговська, Н. Ставчук, Д. Щипачова та багато інших, присвятили свої численні статті та монографії дослідженню теоретичних та практичних аспектів перекладацьких трансформацій. Вивченню окремих трансформацій (граматичних зокрема) присвячено наукові здобутки Г. Висоцької, А. Кузьменко, В. Миклащук, О. Крицького, К. Недбайло, С. Остапенко, Ю. Турчина та А. Уманець, М. Шемуди.

Творчість Артура Конан Дойла була об'єктом багатьох досліджень з літературознавчої точки зору. Проте, його твори загалом та «Голубий карбункул» зокрема не знаходились в полі зору науковців з точки зору особливостей їх перекладу українською мовою.

Отже, проблема застосування трансформацій в перекладі оповідання «Голубий карбункул» залишається актуальною, оскільки трансформації будь-якого рівня є невід'ємною частиною перекладацької діяльності, а будь-який професійно виконаний художній переклад включає певні види трансформацій, які використовуються для підвищення рівня перекладацької діяльності.

Мета дослідження – здійснити компаративний аналіз оповідання Артура Конан Дойла «Голубий карбункул» англійською та українською мовами та проаналізувати застосування граматичних перекладацьких трансформацій як засобу досягнення адекватності перекладу художнього твору.

Виклад основного матеріалу. Від самого початку метою перекладу вважається встановлення максимально можливої смислової тотожності між текстом оригіналу та текстом перекладу (між складовими висловлюваннями текстів). Досягнення цієї мети здійснюється різними шляхами за допомогою різних прийомів.

Розбіжності мови оригіналу і мови перекладу на рівні узусу є одним із чинників застосування перекладацьких трансформацій.

Багато перекладознавців вважають, що більшість трансформацій використовуються інтуїтивно, оскільки тривалі міркування щодо того, чим обумовлена кожна модифікація, уповільнює процес реалізації перекладу. На наш погляд, при невеликій кількості трансформацій існує можливість пояснити їх мотиви, проте при численних комплексних перетвореннях обґрунтування мотивів є надзвичайно складним завданням.

У загальному розумінні та за визначенням, поданим у «Словнику української мови», трансформація це – «зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей» [2].

З точки зору І. Корунця, перекладацька трансформація є одним із фундаментальних понять, що «описують процес перекладу, який передбачає міжмовні трансформації, реконструкцію елементів вихідного тексту, операцію "повторного вираження" змісту або перефразування до досягати перекладного відповідника» [3].

Для досягнення адекватності перекладу перекладач використовує трансформації, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передав всю інформацію, що міститься в вихідному тексті, суворо дотримуючись норм мови перекладу.

Переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій.

До граматичних перекладацьких трансформацій на думку Л. Науменко та А. Гордєєвої належать усі способи перекладу речень та синтаксичних структур, враховуючи видозміни у їхній формі і значенні у порівнянні з мовою оригіналу [4, с. 25], а саме: внутрішній поділ, зовнішній поділ, внутрішня інтеграція, зовнішня інтеграція, зміна порядку слів та компенсація.

В. Миклашук зазначає, що коли в мові оригіналу певне граматичне явище не може бути стовідсотково відображене в мові перекладу і його функціональні характеристики різняться, перекладач вдається до граматичних трансформацій [2].

Коли йдеться про граматичні перекладацькі трансформації, їхня сутність у наукових доробках В. Карабана трактується як зміна граматичних характеристик певної одиниці – слова, словосполучення або речення – у перекладі [5].

М. Шемуда констатує наступне: «переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій. Граматичні трансформації – це в першу чергу перебудова речення (зміна його структури) і всілякі заміни – як синтаксичного, так і морфологічного порядку» [6].

В процесі перекладу оповідання А. К. Дойла «Голубий карбункул» українською мовою, виконаного М. Дмитренком, нами було опрацьовано більше 900 граматичних трансформацій. Найбільш вживаною граматичною трансформацією був поділ (partitioning).

Внутрішній поділ (inner (partitioning)) – перетворення простого речення в мові оригіналу на складносурядне або складнопідрядне речення в мові перекладу [4, с. 28] – демонструють наступні приклади з оповідання:

Then, what clue could you have as to his identity? [7] – *То як ви можете дізнатися, хто це?* [8]

Оригінальне просте речення біло відтворено в перекладі складнопідрядним, що відповідає українському синтаксису.

Розглянемо наступний приклад:

*John Horner, a plumber, was accused of **having abstracted it** from the lady's jewel-case.* [7] – *Джона Хорнера, паяльщика, звинувачено в тому, **що він його вкрав.*** [8]

Дане просте речення ускладнене неособовою формою дієслова – герундієм. У зв'язку з відсутністю даної частини мови в українській морфології існують різні способи її перекладу: іменником, дієсловом, підрядною частиною складного речення і т.д. М. Дмитренко обрав останній, оскільки він найкраще відповідає українському синтаксису.

Наступне речення

He was lounging upon the sofa in a purple dressing-gown, a pipe-rack within his reach upon the right, and a pile of crumpled morning papers, evidently newly studied, near at hand. [7] – *Він сидів у своєму червоному халаті на канапі у вільній позі, праворуч від нього, але так, щоб можна*

було дістати, височіла підставка для люльок, поряд – купа зім'ятих ранкових газет, які він, очевидно, проглядав. [8]

ускладнене абсолютною дієприкметниковою конструкцією, для перекладу якого також застосовувалось складнопідрядне речення, а отже і внутрішній поділ.

Для перекладу англійського інфінітива та інфінітивних конструкцій також рекомендуються складнопідрядні речення (а це означає внутрішній поділ), що демонструють наступні приклади:

since he went out of his way to take this precaution against the wind [7] – *адже він дбав про те, щоб капелюха не зірвав вітер*. [8]

The question for us now to solve is the sequence of events leading from a rifled jewel-case at one end to the crop of a goose in Tottenham Court Road at the other. [7] – *Проблема, яку ми повинні тепер розв'язати, полягає в тому, щоб визначити послідовність подій, унаслідок яких камінь опинився у волі гуски на Тоттенхем-Корт-роуд*. [8]

В останньому реченні можна спостерігати два внутрішніх поділи, які застосували при перекладі двох неособових форм дієслова – інфінітива (а точніше прийменникової інфінітивної конструкції) та дієприкметника.

Доволі часто прийменникові іменники також не мають прямих відповідників в українській мові і відтворюються підрядною частиною складнопідрядного речення:

Its finder has carried it off [7] – *Хто її приніс, той і забрав* [8]

In spite of its youth, it has already a sinister history. [27] – *Хоч він ще дуже молодий, проте історія його вже страхітлива*. [8]

Отже, як свідчать наведені вище приклади, внутрішній поділ застосовується найчастіше при перекладі неособових форм дієслова, вводних конструкцій та іменників з прийменниками.

Задля спрощення сприйняття громіздкого вислову, перекладачі часто вдаються до трансформації зовнішнього поділу.

Зовнішній поділ (outer partitioning) передбачає поділ складного речення в мові оригіналу на кілька простих речень, помічених на письмі крапками в мові перекладу [4, с. 28].

Продемонструємо це прикладами з оповідання «Голубий карбункул»:

The facts are these: about four o'clock on Christmas morning, Peterson, who, as you know, is a very honest fellow, was returning from some small jollification and was making his way homeward down Tottenham Court Road. [7] – *А факти такі. Близько четвертої години ранку, на Різдво, Петерсон – ви знаєте, він дуже чесний чоловік, – повертався додому з гулянки по Тоттенхем-Корт-роуд*. [8]

Аналізуючи наведений приклад, можна зауважити, що англійське речення є синтаксично складним. М. Дмитренко переклав його одним простим та одним складним реченням і тим самим полегшив сприйняття інформації.

I think, much more likely that Henry Baker is an absolutely innocent man, who had no idea that the bird which he was carrying was of considerably more value than if it were made of solid gold. [7] – *Як на мене, то Генрі Бейкер абсолютно ні в чому не завинив. Він навіть і не підозрював, що гуска, яку він несе, багато дорожча від золотої*. [8]

В процесі відтворення наведеного речення автор перекладу застосував не тільки зовнішній поділ, а й внутрішню інтеграцію (об'єднав дві частини складнопідрядного речення в одну), що надало вислову компактності і позбавило громіздкості.

Також типовою для застосування в процесі перекладу твору «Голубий карбункул» українською мовою є трансформація зміни порядку слів.

Зміна порядку слів (Replacement) – це трансформація, за допомогою якої у перекладеному реченні змінюється порядок слів у порівнянні з реченням оригіналу відповідно до норм синтаксису мови, якою відбувається переклад [4, с. 27].

Необхідно зауважити, що у більшості випадків трансформація зміни порядку слів відбувається через той факт, що англійським реченням (різного типу) притаманний певний порядок

слів [1]. В перекладах можна спостерігати варіанти, що відповідають нормам українського синтаксису.

Так, англійському синтаксису притаманно вживання прислівника після дієслова, який він модифікує. Водночас, в українській мові прислівники знаходяться перед дієсловом:

said Holmes carelessly [7] – *недбало мовив Холмс* [8]

He rushed fiercely forward. [7] – *Брекінрідж люто кинувся вперед.* [8]

The salesman chuckled grimly. [7] – *Торговець зловтішно усміхнувся.* [8]

В українських перекладах спостерігаємо, що присудок стоїть перед підметом (в словах автора), що є типовим для перекладу речень з прямою мовою:

he remarked – *зауважив він*, *he continued* – *провадив Холмс*, *he gasped* – *вигукнув він*, *I ejaculated* – *вигукнув я*, *I remarked* – *зауважив я* [7; 8]

Наступні приклади демонструють, що перекладач поставив обставину часу на початок речення, зробивши тим самим акцент на події, а не на часовій дії.

I was speaking only half an hour ago to Mr Henry Baker. [7] – *Півгодини тому я розмовляв з містером Генрі Бейкером.* [8]

Horner was arrested the same evening. [7] – *Того ж вечора Хорнера заарештували.* [8]

В останньому прикладі можна побачити, що при перекладі пасивної конструкції дієслово стоїть перед підметом, що відповідає нормам українського синтаксису. Це можна спостерігати і в наступних прикладах з пасивними конструкціями:

every possible combination of events may be expected [7] – *можна чекати якої завгодно комбінації подій* [8]

Found at the corner of Goodge Street, a goose and a black felt hat. [7] – *На розі Гудж-стріт знайдено гуску й чорний фетровий капелюх.* [8]

Трансформацією, зворотною поділу, є інтеграція, яка також доволі часто застосовується при перекладі оповідання українською мовою.

Внутрішня інтеграція (Inner integration) – це «спосіб перекладу складнопідрядного чи складносурядного речення простим реченням» [4, с. 30]:

"The matter is a perfectly trivial one" – he jerked his thumb in the direction of the old hat – "but there are points in connection with it which are not entirely devoid of interest and even of instruction." [7] – *Справа вельми незначна, але, – він тицьнув пальцем у старий капелюх, – з оцим пов'язано деякі події, не позбавлені інтересу і навіть повчальності.* [8]

При відтворенні даного речення українською мовою автор перекладу застосував внутрішню інтеграцію, переклавши підрядну частину дієприкметниковим зворотом, що краще відповідає українському синтаксису.

При перекладі наступного речення підрядна частина була відтворена за допомогою іншої неособової форми дієслова – інфінітива:

I beg that you will look upon it not as a battered billycock but as an intellectual problem. [7] – *Прошу вас дивитись на цей капелюх не як на старе дрантя, а як на інтелектуальну проблему.* [8]

Наступні приклади демонструють застосування внутрішньої інтеграції при перекладі підрядної частини прийменниковими іменниковими конструкціями, що відповідає узусу української мови:

It laid an egg after it was dead. [7] – *Вона знесла яйце після своєї смерті.* [8]

... and yet there are a few inferences which are very distinct, and a few others which represent at least a strong balance of probability. [7] – *... проте деякі висновки можна зробити напевне, а ще кілька – із значним ступенем імовірності.* [8]

Зовнішня інтеграція (Outer integration) – це спосіб перекладу, під час якого два чи більше простих речень об'єднуються в одне складне [4, с. 30]:

Not at all. I am glad to have a friend with whom I can discuss my results. [7] – *Навпаки, вчасно, – відказав Холмс, – я радий, що маю друга, з яким можна обговорити підсумки своїх спостережень.* [8]

У наведених прикладах пряма мова і слова автора представлені в оригіналі окремими реченнями. В перекладі маємо складнопідрядні речення, що відповідає конструкції прямої мови в українському синтаксисі.

Найменш вживаною в перекладі оповідання є трансформація компенсації.

Компенсація (Compensation) – це спосіб перекладу, за допомогою якого втрата значення в одній частині речення або тексту компенсується в іншій його частині [4, с. 26]:

You fail, however, to reason from what you see. [7] – **Проте** ви не робите висновків з того, що бачите. [8]

He has, however, retained some degree of self-respect ... [7] – **Проте** він спромігся якоюсь мірою зберегти свою гідність. [8]

Як бачимо, М. Дмитренко шляхом застосування компенсації (слово *however* – *проте* було переставлено на початок при перекладі) наблизив порядок слів до норм української мови.

Аналогічне можна прослідкувати і при відтворення слів *surely* та *perhaps* в перекладі:

Which surely he restored to their owner? [7] – **Яку Петерсон, безперечно, повернув її власникові?** [8]

It is perhaps less suggestive than it might have been. [7] – **Можливо, цей капелюх менш промовистий, ніж міг би бути.** [8]

Як зазначалося раніше, граматичні трансформації можуть мати морфологічний характер. Найпоширенішими морфологічними трансформаціями, застосованими М. Дмитренком, є транспозиція та пермутація.

Транспозиція частин мови – це «перехід слова з одного лексико-граматичного класу або категорії в інший у процесі перекладу» [9] і використовується для досягнення адекватності перекладу.

Залежно від того, до якого розряду або функції якого переходить слово (його основа), К. Недбайло [10] відзначає специфічні процеси переходу: субстантивацію (тобто перехід до класу іменників); ад'єктивацію (перехід до розряду прикметників); вербалізацію (перехід до дієслівного класу); адвербіалізацію (перехід до класу прислівників); прономіналізацію (перехід до класу займенників).

У процесі роботи над перекладом оповідання «Голубий карбункул», зробленого М. Дмитренком українською мовою, нами було вилучено всі різновиди транспозиції:

- **ад'єктивацію** (переклад прикметником) – *morning papers* – *ранкових газет, a swarm of humanity* – *людському вуликові, his Christmas dinner* – *свій святковий харч, of red silk* – *шовкова, maker's name* – *фабричної марки, has less foresight* – *не такий передбачливий, clay pipe* – *глиняну люльку, evening papers* – *вечірні газети, ways of thieves* – *зłodийські звичаї, of solid gold* – *золотої* [7; 8].

Як свідчать наведені приклади, найчастіше ад'єктивація застосовується при перекладі іменникових сполучень, а також прислівників та іменників з прийменниками, що відповідає узусу української мови.

- **субстантивацію** (переклад іменником) – *to protect* – *на допомогу, it arrived* – *капелюх прибув, as we can deduce* – *шляхом умовиводів, spotted* – *із плямами, you fail to reason* – *ви не робите висновків, by his heavy breathing* – *тяжким зітханням, by the measured tapping* – *розміреним постукуванням, to be obstinate* – *за впертість* [7; 8].

Наведені приклади свідчать, що субстантивація здебільшого застосовується при перекладі неособових форм дієслова та прийменників (зادля конкретизації значення та запобігання тавтології).

- **вербалізацію** (переклад дієслівною формою) – *with the intention of wishing him the compliments* – *привітати його зі святом, within his reach* – *так, щоб можна було дістати, in*

connection with – з оцим пов'язано, *at the appearance* – побачивши, *of interest to me* – цікавлять навіть, *hungry* – хочете їсти, *be so warm* – гарячкуєте, *innocent* – не завинив, *by a bet* – побившись об заклад [7; 8].

- **адвербалізацію** (переклад прислівником) – *a good fat goose* – добряче вгодованої гуски, *for the rest* – взагалі, *ingenious* – дотепно, *with impunity* – безкарно, *with frightened eyes* – злякано, *in a crackling voice* – хрипко, *with care* – старанно, *with a sigh of relief* – зітхнувши полегшено [7; 8].

Наведені приклади свідчать, що частіше за все прикметники та іменники з прийменниками, які вживаються у функції обставини, перекладаються із застосуванням адвербалізації, адже в українській мові найчастіше прислівники виконують в реченні функцію обставини [11].

- **прономіналізацію** (переклад займенником) – *your wife's affection* – її прихильність [7; 8], яка частіше за все використовується для запобігання тавтології.

В силу розбіжностей англійської та української мов на граматичному рівні та з урахуванням узусу обох мов для адекватного перекладу значної кількості словосполучень перекладач застосував трансформацію **пермутації** – заміну місць лексем у словосполученні або елементів у фраземі [4, с. 19]. Як показує порівняльний аналіз твору, пермутація як правило застосовується при перекладі словосполучень із іменником у присвійному відмінку:

man's excited face – схвильоване Петерсонове обличчя, *the Countess of Morcar's blue carbuncle!* – голубий карбункул графині *doctors' quarter* – кварталом лікарів, *her ladyship's waiting-maid* – покоївка її ясновельможності, *in my lady's room* – в кімнаті моєї графині, *my companion's knees* – коліна мого друга [7; 8].

Також можна спостерігати застосування пермутації при відтворенні іменникових словосполучень:

a pipe-rack – підставка для люльок, *a swarm of humanity* – людському вуликові, *on Christmas morning* – У перший день Різдва, *advertising agency* – бюро оголошень, *Atouy River* – річки Амої, *a man of learning and letters* – інтелігентної людини, *Jewel Robbery* – крадіжка коштовностей, *egg and poultry supplier* – постачальниця свійської птиці та яєць *ways of thieves* – злодійські звичаї [7; 8].

В усіх наведених прикладах трансформація пермутації є виправданою, оскільки її застосування вимагають норми української мови. Але в деяких прикладах поряд із пермутацією застосовувалась транспозиція (ад'єктивізація), що свідчить про необхідність комплексного застосування різного виду трансформацій задля досягнення точності передачі інформації, що закладена в оригіналі.

В перекладі оповідання «Голубий карбункул» українською мовою здебільшого трансформації носили комплексний характер: задля досягнення адекватності – головної мети перекладу – перекладач застосовувала декілька трансформацій одночасно, як синтаксичного, так і морфологічного характеру.

Розглянемо наступні приклади:

That the man was highly intellectual is of course obvious upon the face of it, and also that he was fairly well-to-do within the last three years, although he has now fallen upon evil days. [7] – Власник капелюха, безперечно, людина дуже розумна; три роки тому він був при грошах, але зараз для нього настали скрутні часи. [8]

В процесі перекладу даного речення М. Дмитренко застосував внутрішню інтеграцію (переклавши підметове складно-підрядне речення простим), компенсацію при відтворенні слова *obvious*, зміну порядку слів в третій та четвертій частинах речення (поставивши обставину часу на початок речення та застосувавши інверсію), що відповідає правилам синтаксису української мови. На морфологічному рівні спостерігаємо субстантивацію при відтворенні складного слова *well-to-do* іменником з прийменником *при грошах*.

Nay, he was bringing home the goose as a peace-offering to his wife; remember the card upon the bird's leg. [7] – *Ні, він ніс гуску додому, щоб піддобритися до дружини. Згадайте картку на гусячій лапці.* [8]

Оригінальне речення є складним з різними видами підрядності. В перекладі спостерігаємо два речення, що свідчить про застосування зовнішнього поділу для легшого сприйняття інформації. Водночас, першу частину оригінального речення автор перекладу відтворив складнопідрядним реченням (іменник з прийменником відтворений інфінітивною конструкцією цілі), що свідчить про внутрішній поділ. Також в першій частині спостерігаємо зміну порядку слів (прямий додаток *гуску* стоїть після дієслова, що є притаманним українському синтаксису); застосовано дві транспозиції – ад'ективацію при перекладі іменника у присвійному відмінку *bird's leg – гусячій лапці* та вербалізацію *a peace-offering – щоб піддобритися* відповідно до узусу української мови.

Наступний приклад:

In that case I shall continue my professional round. But I shall come back in the evening at the hour you have mentioned, for I should like to see the solution of so tangled a business. [7] – *Тоді я поїду до своїх хворих, але повернусь сюди ввечері о пів на сьому, бо мені хотілось би знати, чим закінчиться ця заплутана історія.* [8]

В процесі перекладу даного речення М. Дмитренко застосував наступні трансформації: зовнішню інтеграцію (два речення відтворено одним); внутрішню інтеграцію (друга і третя частина об'єднані в одну в перекладі); внутрішній поділ (конструкція з *of* оригінального речення відтворена підрядною частиною в перекладі).

There was a rush, a clatter upon the stairs, the bang of a door, and the crisp rattle of running footfalls from the street. [7] – *Райдер кинувся з кімнати, на сходах залунали його кроки, внизу грюкнули двері, і з вулиці долинув тупім – чоловік біг.* [8]

Англійське речення є простим з однорідними предикативами. В перекладі спостерігаємо складносурядне речення із безсполучниковим зв'язком (застосовано п'ять разів внутрішній поділ). В кожній частині спостерігаємо зміну порядку слів (інверсію), що є характерним для українського синтаксису. Вербалізацію застосовано при перекладі іменників *a rush – кинувся, a clatter – залунали, the bang – грюкнули, the crisp rattle – долинув*.

Отже, проведений аналіз доводить необхідність комплексного застосування перекладацьких трансформацій різних видів як засобу досягнення адекватності перекладу та прагматики твору.

Висновки. Жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система літератури-реципієнта за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до часткової втрати інформації. А для компенсації цих втрат застосовуються різні перекладацькі трансформації.

Підводячи підсумки аналізу, можна зробити висновок, що в більшості випадків трансформації, використані М. Дмитренком у процесі перекладу «Голубого карбункула» Артура Конан Дойла, виправдані. Перекладач застосовує всі види граматичних трансформацій: найбільш вживана граматична трансформація поділу використовувалась при перекладі складних речень, неособових форм дієслова, іменникових конструкцій задля полегшення сприйняття інформації; зміну порядку слів застосовано при перекладі пасивних конструкцій, питальних речень, конструкцій з прямою мовою, щоб наблизити переклад до правил синтаксису та узусу української мови; до інтеграції М. Дмитренко вдається задля спрощення висловів, щоб зробити їх більш лаконічними; найменш вживаною граматичною трансформацією синтаксичного рівня була компенсація, за допомогою якої втрата значення в одній частині речення компенсувалася в іншій його частині; транспозиція частин мови представлена в перекладі оповідання «Голубий карбункул» усіма різновидами: субстантивацією, вербалізацією, ад'ективацією, адвербалізацією та прономіналізацією; при перекладі словосполучень із іменником у присвійному відмінку та іменникових сполучень було застосовано пермутацію.

Але здебільшого трансформації носили комплексний характер: задля досягнення адекватності – головної мети перекладу – перекладач застосовував декілька трансформацій одночасно і, як було зазначено, – синтаксичного і морфологічного рівня.

Отже, проблема застосування перекладацьких трансформацій залишається актуальною, оскільки трансформації будь-якого рівня є невід’ємною частиною перекладацької діяльності, а будь-який професійно виконаний художній переклад включає певні види трансформацій, які використовуються для підвищення рівня перекладацької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Особливості художнього перекладу: граматичний аспект : монографія / С. Ревуцька, Т. Жужгіна-Аллахвердян, В. Введенська, С. Остапенко, Г. Удовіченко; ДонНУЕТ. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2018. 116 с.
2. Миклашук В. П. Лексичні та граматичні трансформації в процесі перекладу художніх творів з англійської на українську мову (на матеріалі трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри»). Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр». Суми, 2020. 76 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/81158/1/Myklashchuk_Lexical.pdf;jsessionid=B170C3708F6E994E0AB835580C4D2A77
3. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
4. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посібник. Вінниця : Нова Книга, 2011. 136 с.
5. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Для студентів вищих закладів освіти. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
6. Шемуда М. Г. Граматичні трансформації при перекладі англійськомовного художнього роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» на українську мову. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Сер. : Філологічна. 2013. Вип. 39. С. 116–118.
7. Doyle, A. C. The Adventure of the Blue Carbuncle. URL: https://bakerstreet.fandom.com/wiki/Story_Text:_The_Adventure_of_the_Blue_Carbuncle
8. Дойл, А. К. Блакитний карбункул / пер. М. Дмитренка. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=231>
9. Приймачок О. І. Перекладацькі трансформації як спосіб досягнення адекватності художнього перекладу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. №10. 2008. С. 115–121
10. Недбайло К. М. Транспозиції частин мови в перекладі з англійської мови на українську : (на матеріалі художніх текстів) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філ. наук : 10.02.16. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. URL: https://otherreferats.allbest.ru/languages/00600610_0.html/
11. Остапенко С., Горобей А. Порівняльний аналіз застосування граматичних трансформацій в процесі перекладу художнього твору. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Дрогобич, 2021. № 15. С. 131–135.